

**ԵՐԵՎԱՆԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐԻ ՈՒ ԴՐԱՆՑ ՀԱՐԱԿԻՑ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐԻ
ՆԱԽԱԳԾՄԱՆ ՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՆ ՈՒ
ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԸՍՏ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԿՈՄՊՈԶԻՑԻԱՅԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԻ¹**

ՄԱՐՏԻՆ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Հոգվածում ներկայացվում են Երևանի գլխավոր փողոցների և դրանց հարակից կառույցների արտաքին տեսքերի ներկա վիճակն ու բարելավման հնարավորություններն ըստ ճարտարապետական կոմպոզիցիայի հիմնական մեթոդների: Թեմայի ուսումնասիրությունների շրջանակներում կատարվում և կատարվելու են բազմաթիվ տեղային դիտարկումներ Երևանի, ինչպես նաև եվրոպական այլ քաղաքների փողոցների նախագծերում, իսկ այս հոդվածի հիմնական մեթոդների ներկայացման համար հիմք է հանդիսացել 1968 թվականին Մոսկվայում լույս տեսած Վ. Ֆ. Կրինսկու, Ի. Վ. Լամցովի և Մ. Ա. Տուրկուսի «Элементы архитектурно-пространственной композиции» ճարտարապետական բուհերի համար նախատեսված դասագիրքը:

Բանալի բառեր – Երևան, փողոց, ճարտարապետություն, դիզայն, կոմպոզիցիա, նախագծում:

Հայաստանի Հանրապետության անկախության առաջին տասնամյակում, երբ որոշակիորեն զարգացավ փոքր և միջին բիզնեսը, բացվեցին բազմաթիվ ՍՊԸ-ներ և Աձ-ներ, որոնք իրենց գործունեությունն իրականացնում էին խանութներում, կրպակներում, առևտրային շինություններում, փոքր շուկաներում ու տոնավաճառներում: Դրանք իրենց գործունեությունը սկսեցին իրականացնել ըստ պահի հարմարության՝ սոցիալ-տնտեսական վատթար վիճակին զուգահեռ: Մարդիկ հիմնում էին իրենց առևտրային շինություններն ինչպես կամենում էին, և ինչպես ներում էին ֆինանսական միջոցները: Շենքերի մուտքերը, առաջին հարկի բնակարաններն ու նկուղային հարկերը ձևափոխվում էին խանութների կամ առևտրային այլ տարածքների, գլխավոր փողոցների հարակից բնակելի շենքերին կից կառուցվում էին առևտրային տարածքներ, շենքերի առաջին հարկի պատուհանները վերաճվում էին դռների, իսկ վերջին հարկերը՝ դառնում նախավերջին: Մի խոսքով՝ խեղաթյուրվում

¹ Հետազոտությունն իրականացվել է ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի տրամադրած ֆինանսավորմամբ՝ 16YR-2A010 ծածկագրով գիտական թեմայի շրջանակներում:

էին Հայաստանի մի շարք քաղաքների ճարտարապետական տեսքն ու հորինվածքը:

Թեև Հայաստանը դասվում է զարգացող երկրների շարքում, և արդեն նկատելի են որոշակի դրական փոփոխություններ, այնուամենայնիվ երկրի սոցիալ-հասարակական, տնտեսական և հատկապես մշակութային ոլորտներում կան զգալի չլուծված խնդիրներ: Այդ խնդիրների անհապաղ ուսումնասիրությունն ու լուծման ճիշտ տարբերակների մշակումն ու իրագործումը կխթանեն մշակութային հաստատությունների ճարտարապետական դեկորատիվ ու դիզայներական գործառույթների լիարժեք ու արդյունավետ իրացման գործընթացը, կաշխուժացնեն երկրի մշակութային մի շարք ոլորտների միապաղաղ ու ձանձրալի առօրյան, ինչպես նաև կբարձրացնեն հանրության գեղագիտական ճաշակն ու առավել ներգրավվածությունը տվյալ ոլորտների հետ առնչվող գործընթացներում:

Փողոցների և դրանց հարակից ճարտարապետական կառույցների այստեսակ հակազեղագիտական, ինչպես նաև դրանց արտաքին ձևավորումների ոչ պրոֆեսիոնալ մոտեցումն առկա է ոչ միայն Հայաստանի Հանրապետության, այլև ԽՍՀՄ նախկին ու հարևան պետությունների քաղաքներում նույնպես:

Ճարտարապետական և մշակութային արժեք համարվող գլխավոր փողոցներն ու պողոտաները ոչ միայն ճշգրիտ չեն օգտագործվում, այլև տարեցտարի անխնա վերաձևափոխվում են. հաջորդաբար, դրանց հարակից շենքերին կից կառուցվում են ժամանակակից, հաճախ կոմպոզիցիոն և դիզայներական առումներով ոչ լիարժեք կառույցներ, որոնք ոչ միայն վերացնում են խնդրո առարկա քաղաքների պատմամշակութային ժառանգությունը, այլև դիտողին թողնում են միմիայն հակազեղագիտական տպավորություն:

Ճարտարապետական այսպիսի ահռելի խեղաթյուրումների հետ մեկտեղ վատթարանում ու խաթարվում են նաև քաղաքների արտաքին տեսքը, փողոցների ձևավորումներն ու դեկորատիվ տարրերը:

Խնդրի հիմնական պատճառներից են թեմային առնչվող քիչ կամ թերի ուսումնասիրությունները, մասնագետների ու գրականության պակասը:

Ժամանակակից աշխարհը, որտեղ օրեցօր զարգանում են ճարտարապետության և դիզայնի նորանոր ճյուղեր, որտեղ ուշադրություն է դարձվում ոչ միայն փողոցների ու դրանց հարակից կառույցների ճարտարապետական ու դիզայներական նորամուծություններին, այլև այս արժեքավոր կառույցների արտաքին տեսքին, և խնամքին: Ուշադրություն է դարձվում մշակութային

առանձնահատկություններին՝ ստեղծելով էսթետիկ մինիմալիստական միջավայր:

Հետազոտության շրջանակներում կատարվելու են մասնագիտական ուսումնասիրություններ՝ պարզելու Երևանի ու մի շարք եվրոպական քաղաքների հայտնի փողոցների ու դրանց հարակից կառույցների արտաքին տեսքի ներկա վիճակը և նախագծման ու կոմպոզիցիոն առանձնահատկությունները:

Հետազոտության հիմնական նպատակներից մեկն է լինելու ստեղծել փողոցների և դրանց հարակից շինությունների արտաքին ձևավորումների համար նախատեսված մասնագիտական վերլուծություն, որի համար անհրաժեշտ են լինելու ոչ միայն տեղային դիտարկումներ ու մասնագիտական գրականության բազմաթիվ նմուշներ ուսումնասիրելը, այլև ճարտարապետական կոմպոզիցիոն մեթոդներին հետևելը և դրանցով առաջնորդվելը:

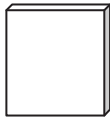
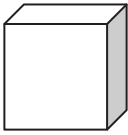
Թեմայի ուսումնասիրությունների շրջանակներում ցանկացած փողոց ու դրան հարակից ճարտարապետական կառույց վերլուծելիս անհրաժեշտ է հետևել ճարտարապետական կոմպոզիցիայի տարրերին, որոնց համար հիմք ենք վերցրել 1968 թվականին Մոսկվայում լույս տեսած Վ. Ֆ. Կրինսկու, Ի. Վ. Լամցովի և Մ. Ա. Տուրկուսի «Элементы архитектурно-пространственной композиции» ճարտարապետական բուհերի համար նախատեսված դասագիրքը²:

Քանի որ ուսումնասիրություններն ընդգրկում են ոչ միայն փողոցները կամ հարակից կառույցներն առանձին-առանձին, այլև ընդհանուր միջավայրում, ուստի հետազոտության շրջանակներում չենք դիտարկելու միայն ֆասադային կոմպոզիցիոն լուծումները, այլ տարածաձավալական միջավայրում, որի արդյունքում անպայման պետք է հաշվի առնվեն ծավալների երկրաչափական տեսքը, ծավալների մեծությունը, ծավալների դիրքը տարածության մեջ, խտությունը, ֆակտուրան, գույնը և լույսն ու ստվերը:

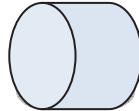
Տարրերից յուրաքանչյուրը, կախված միջավայրի առանձնահատկություններից, կարող է կրել որոշակի փոփոխություններ:

Ծավալների երկրաչափական տեսքերն ունեն հետևյալ տիպային ձևերը՝ ծավալային, հարթային և գծային ֆորմաներ (նկ. 1. ա, բ):

² В. Ф. Кринский, И. В. Ламцов, М.А.Туркус. Элементы архитектурно-пространственной композиции. Москва, 1968, 168 стр.

նկ. 1. ա)

բ)

Ծավալի մեծությունը դիտվում է մի կողմից ծավալների 3 կոորդինատների փոխհարաբերությունը մարդուն, մյուս կողմից ծավալների հարաբերությունը՝ հարակից տարրերի չափերին (նկ. 2. ա,բ):

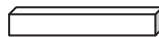
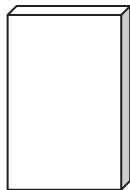
նկ. 2. ա)

բ)

Ծավալների դիրքը տարածության մեջ դիտարկվում է դիտողի և 3 կոորդինատների՝ հարթային-ֆրոնտալ, պրոֆիլ և հորիզոնական հարաբերություններում (նկ. 3)

նկ. 3

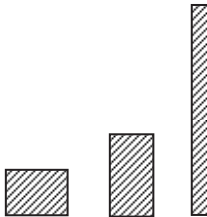
Խտություն-տարողունակություն. այս նախադրյալը բազմաթիվ առանձնահատկություններ ունի ճարտարապետական կոմպոզիցիայում: Այն կարող է փոփոխվել հետևյալ ուղղություններով.

ա) ծավալի փոփոխությամբ՝ մեծ կամ երկար ֆորմաների համար ավելի շատ տարողություն (նկ. 4. ա, բ),

նկ. 4. ա) բ)

բ) խտության կամ տարողունակության վերաբաժանումը 3 կողորդինատներով՝ կախված տարողունակության աստիճանից, հարթային կամ գծային ֆորմաներից, ինչպես նաև դրա «բնավորությունից», (նկ. 5),

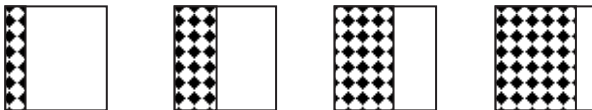
նկ. 5

գ) ծավալների հարթությունների խտության աստիճանից, օրինակ՝ հարթ մակերեսներն ավելի փոքրացնում են ծավալները դիտողի համար (նկ. 6),

նկ. 6

դ) դոմինանտությունը տարածության մեջ, օրինակ՝ կապված տարածության մեծության կամ ընդարձակման հետ կառույցները տարատեսակ են դիտվում, հետևաբար այս դեպքում պետք է դիտարկել թե՛ տարածության դոմինանտությունը ճարտարապետական կառույցին և թե՛ հակառակը (նկ. 7):

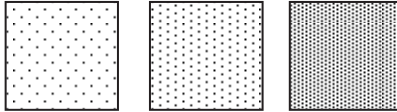

նկ. 7

Ֆակտորա հասկացության ներքո դիտարկվում են կառույցների հար-

թությունների թափանցիկությունը, հարթությունը, հղկվածությունը, հայելապատումը, անհարթությունը և այլն: Ֆակտուրայի տեսակները կամ տիպերը կախված են լինում հետևյալ նախադրյալներից.

ա) ֆակտուրայով պատված տարրերի քանակից ու չափերից (նկ. 8),

նկ. 8

բ) տարրերի ռելիեֆների մեծությունից,

գ) դիտողի և կառույցի միջև եղած հեռավորությունից:

Գույն. ճարտարապետական կառույցները կարող են կառուցվել գունային հետևյալ 3 լուծումներով՝

ա) ախրոմատիկ երանգներ՝ սպիտակից սև (նկ. 9),

նկ. 9

բ) խրոմատիկ գույներ՝ գունային սպեկտրի անցումներ (տաք, սառը և խառը երանգներ), (նկ. 10),

նկ. 10

գ) խրոմատիկից ախրոմատիկ. օրինակ՝ կարմիրից սև, կարմիրից սպիտակ կամ կարմիրից մոխրագույն (նկ. 11):

նկ. 11

Լույս և ստվեր. տարածաձավալական ֆորմաների կառուցումն ըստ լույս ու ստվերի կարող են դիտարկվել 2 հիմնական ուղղություններով.

ա) լույսի և ստվերի փոփոխությունը՝ կախված լուսավորվող հարթության և լույսի աղբյուրի նկատմամբ ունեցած դիրքից կամ հակառակը,

բ) լույսի և ստվերի փոփոխությունը՝ կախված արհեստական լույսի ուժից:

Այսպիսով, կարող ենք փաստել, որ ոչ միայն Երևանում, այլև ցանկացած քաղաքի գլխավոր փողոցներն ու դրանց հարակից կառույցների կառուցվածքային, նախագծային և կոմպոզիցիոն խնդիրները դիտարկելու համար անհրաժեշտ է կիրառել վերոնշյալ ճարտարապետական կոմպոզիցիայի բոլոր հիմնական դրույթները, որոնք ներառում են ոչ միայն ճարտարապետական, այլև արվեստաբանական, դիզայներական ու քաղաքաշինական գիտելիքներ: Հարկ եմ համարում նշել, որ բացի այս հիմնական դրույթներից անհրաժեշտ է կիրառել նաև ճարտարապետական կառույցների նախագծման (դինամիկա, մասշտաբ, քաշային հարաբերություններ, համամասնություն, դիրք, դիրքի տեսակներ, ծավալ և հեռավորություն), ինչպես նաև կոմպոզիցիայի տեսակների (ֆրոնտալ, տարածաձավալական, հեռանկարային) հիմնական նախադրյալները, որոնք կներկայացվեն և կուսումնասիրվեն հաջորդ գիտական հրապարակումներում:

ЗАДАЧИ И ВОЗМОЖНОСТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОЕКТИРОВКИ И ВНЕШНЕГО ДИЗАЙНА УЛИЦ ЕРЕВАНА И БЛИЗЛЕЖАЩИХ СООРУЖЕНИЙ СОГЛАСНО ОСНОВНЫМ МЕТОДАМ АРХИТЕКТУРНОЙ КОМПОЗИЦИИ³

МАРТИН АРУТЮНЯН

В статье приводится нынешнее состояние и возможности усовершенствования внешнего вида главных улиц Еревана и близлежащих сооружений согласно основным методам архитектурной композиции. В рамках изучения темы осуществлялись, и будут осуществляться множество местных обзоров, как в проектах улиц Еревана, так и в проектах других европейских городов, а в качестве основы для представления основных методов данной статьи лежит учебник В. Ф. Кринского, И. В. Ламцова и М. А. Туркуса «Элементы

³ Исследование выполнено при финансовой поддержке Государственного комитета по науке МОН РА в рамках научного проекта № 16YR-2A010.

архитектурно-пространственной композиции», опубликованный в 1968г. в г. Москве и предназначенный для архитектурных ВУЗ-ов.

Ключевые слова – Ереван, улица, архитектура, дизайн, композиция, проектирование.

THE DESIGN AND ISSUES OF MODELING FACADES AS WELL AS IMPROVEMENT POSSIBILITIES OF YEREVAN STREETS AND NEIGHBORING STRUCTURES ACCORDING TO BASIC METHODS OF ARCHITECTURAL COMPOSITION

MARTIN HARUTUNYAN

This paper presents the current situation of the facades and the improvement possibilities of the main streets and the neighboring structures of Yerevan by the help of basic architectural composition methods. As part of the study of the topic, numerous local surveys are been carried out and will still be continued of the designs of the streets of Yerevan and other European cities. The textbook "Elements of architectural and spatial composition" published in 1968 in Moscow by V.F. Krinsky, I.V. Lamtsov and M.A. Turkus for architectural universities has served as a basis for presenting the basic methods proposed in this article.

Key words – Yerevan, street, architecture, design, composition, design.